

РЕЦЕНЗИЯ

**От проф. д-р Румяна Николаева Нейкова –
Висше училище по застраховане и финанси - София**

Относно: публична защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление **3.8. Икономика**, научна специалност „**Икономика и управление /индустрия/**”.

Тема на дисертационния труд: „Клъстерната интеграция за повишаване конкурентоспособността на малките и средни предприятия”.

Автор на дисертационния труд: Ани Владимирова Атанасова

Научен ръководител: доц. д-р Милена Филипова

Основание за представяне на рецензията: Заповед № 3627.16.12. 2014 г. на Ректора на ЮЗУ Благоевград

Представената дисертация и пакета от необходимите официални документи са правомерно оформени и изискванията по разкриване на процедурата са спазени.

1. Информация за дисертанта

Авторката на представения дисертационен труд Ани Владимирова Атанасова е редовна докторантка от 2010 г. към катедра „Мениджмънт и маркетинг” при Стопански факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград. От 2013 г. работи като асистент в катедрата и води упражнения по дисциплините Статистика, Маркетинг, Международен бизнес и Управление на проекти. Докторантката има и богат практически опит в областта на счетоводството, финансите, маркетинга, работа със специализиран банков софтуер и др..

Доброто владение на английски и немски език ѝ позволява да следи международната литература по въпросите на клъстеризацията и конкурентоспособността и чрез тях да предлага решения на проблемите у нас.

В подкрепа на своите изследвания и като израз на публичност на своите идеи за клъстеризацията и конкурентоспособността, докторантката представя 3 самостоятелни статии, публикувани в легитимни списания и три доклада, публикувани в сборници от научни конференции.

Публикациите са части от представената дисертационна работа.

Дисертационната работа на тема „Клъстерната интеграция за повишаване конкурентоспособността на малките и средни предприятия”, авторефератът, справката за приносите и научните публикации, свързани с дисертацията са резултат от самостоятелно научно изследване на авторката. Те са доказателство за нейните усилия да анализира концептуалните основи, състоянието и проблемите на клъстерната интеграция за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия, както и да представи обосновано перспективи за нейното развитие у нас в условията на динамична и агресивна бизнессреда.

2. Обща характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на тема „Клъстерната интеграция за повишаване конкурентоспособността на малките и средни предприятия” е обсъден на Катедрен съвет на катедра „Мениджмънт и маркетинг” към Стопански факултет на ЮЗУ и е насочен за публична защита, в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград.

Обем и структура на дисертационната работа

Дисертационният труд е в обем от 287 стандартни страници, в които са включени увод, изложение в четири глави, заключение, списък с използваната литература, списък на таблиците, списък на фигурите и на приложенията. Към дисертационната работа са представени и приложения в обем от 18 стр., които включват 17 таблици и една анкетна карта.

Основният текст на дисертацията е илюстриран с 41 таблици и 19 фигури.

Актуалност на темата и потребност от изследването

Актуалността на темата се определя от икономическата значимост на клъстеризацията, като форма за защита и оцеляване на малките и средни предприятия, както и от ползата за обществото, свързана с развитието на регионите и осигуряването на работни места.

Потребността от изследвания в областта на клъстеризацията, като инструмент за повишаване на конкурентоспособността се обосновава със засилващата се глобализация и натиска на международните пазари върху малките и средни предприятия, както и от необходимостта за по-бързо усвояване и прилагане на този подход в българската практика.

Обект, предмет и цел на изследването

Авторката още в началото на дисертационния труд прави сполучливо разграничаване на обекта и предмета на изследването - посочва се, че **обект** са проблемите на организацията на клъстерната интеграция, а **предмет** - нейното отражение и влияние върху конкурентоспособността.

Основната цел, която си поставя авторката и от която се ръководи в настоящото изследване е да се оцени влиянието на клъстерната организация върху конкурентоспособността на малкия и средния бизнес в България. За постигане на тази цел, тя правилно дефинира пет конкретни задачи. Тяхното решаване определя логиката на извършената изследователската работа, както по отношение на теоретическите, така и по отношение на приложните изследвания.

Научен апарат и информационно осигуряване на изследването

В дисертационната работа е използвано съчетание на различни методи и подходи, като методите на анализа и синтеза, на динамиката, сравнителните методи, таблични и графични методи, авторски наблюдения, обзор на литературни източници, документален анализ, в т.ч. на законодателни източници и др..

Използваната съвкупност от подходи и методи и систематизираните емпирични данни, както и познаването на добрите чуждестранни практики на клъстеризацията са позволили на авторката да проведе задълбочено научно изследване и да аргументира и обоснове изводите и предложенията за внедряване на клъстерната интеграция у нас.

За целите на изследването авторката посочва в библиографската справка, приложена към дисертацията общо 190 източника, в т.ч. 114 на кирилица, 57 на латиница и 18 електронни сайта. Информацията е ползвана добросъвестно и коректно.

При разработването на дисертацията не е използвана и в нея не се съдържа класифицирана информация.

3. Преценка на съдържанието и основните резултати на дисертационното изследване

В увода докторантката разглежда актуалността на проблемите за клъстеризацията на малките и средни предприятия, като маркира основните позиции, върху които се гради нейното изследване. В съответствие с изискванията и методологията за подготовка на дисертационна работа правилно са дефинирани докторската теза, обекта и предмета, целта и основните задачи, информационното осигуряване, както и ограниченията и затрудненията при подготовката и нейното написване.

В първата глава се разглеждат накратко въпросите за клъстерната интеграция в исторически аспект, като се проследява тяхното развитие от възникването им, включително до съвременните концепции.

В резултат на анализа на литературни източници се достига до заключенията, че теорията за клъстеризацията е близка и има много сходни черти с локализационните теории или теориите за териториалното развитие. В същото време се прави и обобщаващ извод, че предвид на регионалните, отрасловите и структурни различия на предприятията, които се интегрират в клъстер, е необходимо винаги да се поставят допълнителни, конкретизиращи условия, за да се осигури възможната най-добра реализация на клъстерния подход /стр. 37, 38, 39/.

Втората глава на дисертационната работа е продължение на разсъжденията по посока на конкретизация на теорията за клъстеризацията в икономиката. Дори може да се отбележи, че разсъжденията на авторката са достатъчно задълбочени и логични, за да се възприеме директно клъстерния подход, като рационален и подходящ инструментариум за междуфирмена интеграция, с цел повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия, обединяващи се в клъстери.

Въз основа на направените анализи авторката стига до важни обобщаващи изводи, че в резултата на засилената глобализация, интереса към клъстерния подход, като предпоставка за повишаване на конкурентоспособността и иновативността на фирмите нараства, а тяхната интеграция способства за привличането и рационалното оползотворяване на местните ресурси, за подпомагане на процесите на производството и реализацията, както и за създаване и трансфериране на нови знания и продукти /стр. 95, 96, 97/.

В третата глава е представен световния опит в прилагането на модели на клъстерния подход, с цел да се селектират позитивните характеристики и да се маркират възможните грешки и пропуски при тяхното внедряване в българската управленската практика.

В резултат на анализа на литературни източници и опита от приложението на модели на клъстерния подход в развити икономически страни и българската практика, се достига до следните изводи: клъстерния подход започва да се прилага у нас твърде късно /едва пред 2000 г./; условията за развитие на процедурата „Подкрепа за развитието на клъстерите в България” се създават с прилагането на оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика; съществена черта на българските клъстери е инициативата на предприятията при твърде ограничена държавна подкрепа;

важно условие за развитие на клъстерната интеграция е проектното финансиране, чрез програми на ЕС и създаването на Асоциация на бизнесклъстерите, чрез която става възможно да се събира и анализира информация за съществуващите клъстерни организации, като и да се организира процес на обучение и подготовка на фирмените ръководства и на клъстерните мениджъри по проблеми на управлението на клъстерите /стр. 143, 151, 155-157/.

Четвъртата глава има оценъчен и практико-приложен характер. В нея се прави преглед на постиженията на клъстеризацията в три крупни клъстера в България, като се посочват проблемите и се очертават насоки на по-нататъшно развитие на този подход, като главна предпоставка за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия.

Въз основа на направените анализи авторката стига до следните по-важни изводи: необходимо е да се създават условия за укрепването, развитието и повишаването на конкурентоспособността на малките и средни предприятия, тъй като те имат определяща икономическа и социална роля за българската икономика; включването на малките и средни предприятия в индустриалните клъстери е важно условие за постигане на бърз растеж и развитие на иновационните процеси в българската индустрия; клъстерите са инструмент за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия; знанието за клъстерите постоянно се развива и обогатява.

Резултатите от проведените анкетни проучвания в действащите клъстери показват, че клъстерната интеграция е ефективна и способства за адаптиране на предприятията към бързопроменящата се бизнессреда, увеличава техните възможности за иновационна дейност и формиране на устойчиви конкурентни предимства /с. 173, 205, 250, 269/.

4. Идентифициране и оценяване на получените приноси в дисертационния труд

В справката за приносите, приложена към автореферата /стр. 42/, докторантката е посочила пет приноса, без да ги структурира според обичайната класификация на научни и научно-приложни. Потвърждавам наличието на тези приноси в дисертационната работа и считам, че е целесъобразно те да се структурират в две основни групи:

- Приноси, свързани с обогатяване и систематизиране на научните знания в областта на клъстерния подход, в т.ч. на моделите, използвани в развити икономически

държави, както и по отношение на процесите на клъстеризация на малките и средни предприятия;

- Приноси с конкретен научно-приложен характер, свързани с наблюдението и изследването на българската практика в областта на клъстеризацията и препоръките за изграждане и управление на клъстерите.

Към първата група могат да се посочат 1,2, и 3 принос, а към втората група - съответно 4 и 5, дефинирани в Справката, приложена към автореферата.

5. Публикации и участие в научни форуми

Авторката на дисертационния труд представя списък на публикациите по дисертацията и ксерокопия на шест самостоятелни публикации /три статии и три научни доклада/, от които 4 на български и две на английски език. Статиите са публикувани в легитимни списания, а научните доклади в сборници от проведени международни научни конференции.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от 43 стандартни страници, в т.ч., Списък с приносите от изследването и Списък с публикациите по темата на дисертацията. Авторефератът в синтезиран вид отразява съдържанието на дисертационната работа и постигнатите резултати от изследването.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Рецензираният труд е един сериозен опит за задълбочено изследване на проблемите, свързани с клъстерния подход и възможностите за приложението на клъстерите у нас.

С оглед подобряване на по-нататъшната работа на докторантката, могат да се направят някои бележки и препоръки.

Първо. Първата глава може би трябва да се обедини с втората, защото представлява въведение към нея, а отделните параграфи също могат да се обединят в съдържателен аспект.

Второ. В дисертацията има твърде много и обемисти цитати, които увеличават нейния обем. Биха могли да се използват в по-съкратен вид.

Трето. В текста като илюстрации са включени 41 таблици, част от които биха могли да се включат в приложенията, а само резултатите да се използват за коментар на изследванията.

Посочените бележки не намаляват достойнствата на разработката и не влияят върху общата положителна оценка на дисертационния труд, като самостоятелно изследване, с доказани научно-приложни приноси.

Моля, докторантката да отговори на следния въпрос - кои са слабостите в организацията на индустриалните клъстери у нас?

Заключение:

Рецензията дисертационен труд на тема: „Клъстерната интеграция за повишаване конкурентоспособността на малките и средни предприятия”, разработен от Ани Владимирова Атанасова напълно отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ЮЗУ „Неофит Рипски”.

Дисертацията представлява принос, както за теорията, така и за практиката на клъстерната интеграция на малки и средни предприятия у нас. Докторантката има задълбочени познания в тази област и притежава умения да извършва самостоятелни научни изследвания.

В качеството си на рецензент ясно и еднозначно заявявам, че ще гласувам за положително решение, образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление /индустрия/”, да бъде присъдена на Ани Владимирова Атанасова.

08.01.2014 г.

София

Рецензент:

(проф. д-р Румяна Нейкова)